

På Upptäcktsfärd i Sagobygden

- Hur det immateriella kulturarvet används i en bygd

Exploring the Land of Legends

- How the intangible cultural heritage is used in a community

Sofia Mevius

På Upptäcktsfärd i Sagobygden

- Hur det immateriella kulturarvet används i en bygd

Exploring the Land of Legends

- How the intangible cultural heritage is used in a community

Sofia Mevius

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2018

Omslagsbild: Bilder från Sagomuseet i Ljungby och Sagobygden. Foto: Sofia Mevius

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Immateriellt kulturarv, muntlig berättartradition, Sagobygden, platsmarknadsföring, historiebruk, översättningsmodellen, kulturarvsproduktion

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Denna studie syftar till att undersöka hur immateriellt kulturarv används och framträder i vad som har kommit att kallas Sagobygden, vars område täcks av Ljungbys, Alvestas, och Älmhults kommuner i Kronobergs län. Kulturarv är av stor vikt för bland annat kulturell mångfald och sägs ha en betydande påverkan på regioners ekonomi. Kulturarven har genom Unescos arbete med världsarv getts en hög status, och det är vanligt att de används inom regional utveckling ur en marknadsförings-synpunkt. Med bakgrund i detta har jag velat studera användandet av den muntliga berättartraditionen som ett immateriellt kulturarv i Sagobygden. De frågeställningar jag har behandlat i studien är: *Hur använder sig olika aktörer av det immateriella kulturarvet i Sagobygden? Hur och med vilka medel uttrycker sig det immateriella kulturarvet i Sagobygden?*

Den metod som jag har använt för att samla in empiri är en kombination av litteratur- och materialstudier, observationer på plats, och intervjuer. Materialet har sedan analyserats med hjälp av teori och analytiska begrepp så som historiebrukande, kulturarvsproduktion, platsmarknadsföring och Bruno Latours översättningsmodell.

Studien har visat på att aktörsgrupper använder det lokala kulturarvet på olika sätt och med olika syften, från exempelvis att ha bevarande som största mål till att använda det som en representation för en region med hjälp av platsmarknadsföring. Kulturarvet kan ses som en del av det förgångna, men handlar även om vad som sker i nuet, och detta kan ses i Sagobygden genom att berättartraditionen har tagit olika riktningar och gestaltats i olika former. Kulturarvet är beroende av aktörer för att det ska hållas levande.

Abstract

This thesis is aiming to examine how intangible cultural heritage is used and in what has come to be named the Land of Legends. This area consists of the municipalities of Ljungby, Alvesta and Älmhult which are situated in the county of Kronoberg. Cultural heritage has been called to be of great importance for cultural diversity and a positive influence of economy within regions. Through Unesco's work with their world heritage lists, cultural heritage has gained a high status, and regions often use cultural heritage within their marketing. With this in mind I have wanted to study the use of the oral storytelling tradition as a intangible cultural heritage in the Land of Legends. The research questions which has been the basis of the study is: *How does different actors use the intangible cultural heritage in the Land of Legends? How and with what means does the intangible cultural heritage in the Land of Legends express itself?*

The method that has been used to gather my empirical material is a combination of literature studies, observations and interviews. The material has then been analysed with theory and analytical concepts such as uses of history, heritage production, place marketing and Bruno Latour's theory that phenomena's is dependent on actors to remain alive.

The thesis has shown that different groups of actors is using the local heritage in different ways and with different purposes, from preserving it to use it to represent a region through place marketing. Cultural heritage can be seen as a part of the past, but is also a part of what is happening in this time. In the Land of Legends this can be seen through cultural heritage taking different paths and shapes. For a heritage to remain alive it is dependent of actors that is keeping it alive by doing something with it.

Innehållsförteckning

Definitioner	7
1 Inledning.....	9
Syfte och frågeställningar	10
Metod.....	10
Litteratur- och materialstudie	10
Observationer	11
Intervjuer	11
Teori och analytiska begrepp	12
Kulturarvsbegreppets betydelse	12
Historiebrukande	13
Platsmarknadsföring och kulturarv	15
Kulturarvspolitik och kulturarvsproduktion	16
Översättningsmodellen	17
2 På upptäcktsfärd i Sagobygden	18
Hur det muntliga berättararvet används.....	18
Sagobygden och Berättarnätet Kronoberg	18
Berättelsen bakom sägnerna – Sagobygdens historia	20
Berättarfestivalen.....	21
Sagomuseet	21
Sägenplatserna	23
Ett besök i sägenbygden	27
Bygden i Sagobygden	28
Platsmarknadsföring och turism	29
Utomstående aktörers användning av berättande	30
Historiebrukande i Sagobygden.....	31
Hur kulturarvet förändras i praktikerna	33
Vad som berättas med sagorna.....	33
Berättelser om en storm	34
Hur Sagobygden gestaltar sitt kulturarv.....	36
Kulturarvets översättningar.....	37
Sagobygdens lokala kulturarv – två sidor	38
3 Avslutning	39
Referenser	41
Skriftligt material.....	41
Webbaserat material	42
Intervjuer och observationer	44

Figurförteckning

Figur 1 - Förhållande mellan befolkning och besökare	16
Figur 2 - Sagomuseet i Ljungby	23
Figur 3 - Sägenplatsen Ivars kyrka	25
Figur 4 - Sägenskåpen är ofta utplacerade på natursköna platser	26
Figur 5 - Del av trollträdet i Torpa som nu är en sägenplats i Ljungby kommun. Denna del bröts av under stormen Gudrun och finns nu att se på Sagomuseet.....	36

Definitioner

Kulturarv – Vad man som folk ärvt från tidigare generationer av kulturen. Uttryck för mänsklig påverkan. Vad vi bevarar och minns av historien, och vad som därmed har betydelse för vår nutid (SAOB; Riksantikvarieämbetet, 2017; Grundberg, 2002).

Immateriellt kulturarv – Levande kulturarv som t.ex. dans, traditioner, erfarenheter, hantverk och riter. Sådant som förs vidare mellan människor (Unesco, 2017; Svenska unescorådet, u.å).

Plats - En plats är inte bara en plats utan skapas genom ett samspel mellan mänskligt handlande och det som finns runt omkring oss. Platser i sig kan förmedla minnen och förväntningar av en annan tid, både dåtid och framtid (Hansen & Salomonsson, 2001).

Sägen – En berättelse som används för att förklara saker och ting. Tanken med att berätta en sägen är att åhörarna ska tro på den som om det vore verklighet (Instituttet för språk och folkminnen, 2017)

Saga – Sagor berättas till skillnad från sägner endast på grund av att de är underhållande. Det är alltså inte meningen att åhöraren ska tro på det som berättas (Instituttet för språk och folkminnen, 2017). Trots sitt namn syftar Sagobygdens verksamhet mycket till sägner. I och med att Sagobygden använder begreppet saga även om det syftas till sägen kommer jag i uppsatsen ibland använda benämningen saga som ett slags samlingsnamn för både sagor och sägner.

Sägenplats – Bestämda platser kopplade till en sägen i Sagobygden (område bestående av kommunerna Ljungby, Alvesta och Älmhult).

Sägenskåp – Ett öppningsbart skåp i rödmålat trä på vars insida man får ta del av en nedskriven sägen. Är placerad på en sägenplats.

Berättare – Kan syfta på en persons talang att skildra något i tal eller skrift t.ex. en händelse, saga eller berättelse. En person kan vara en god berättare (SAOB).

Bevarande – Förvara, vårda och bevaka men också upprätthålla, behålla, hålla i sitt minne eller hindra att gå förlorad (SAOB).

Skattjakt. Känns det som. Det är inte alls lätt att hitta ibland. Jag irrade runt på en väg med bilen idag innan jag sökte fram kartan på Sagobygdens hemsida med sägenplatser som är kopplade till google maps. Det går inte att få en vägbeskrivning på den, men det är enklare att se vart man är någonstans med hjälp av den och gps tillsammans. Mitt batteri på telefonen var inte så bra idag så det blev så att jag ändå förlitade mig mest på Sagobygdens karta för att försöka hitta till sägenplatserna. Och det går! Med lite hjälp från snabbtittningar på google maps och egen intuition så hittade jag ändå. Jag funderar på hur komiskt det måste se ut under sommarens högsäsong när besökare och turister trafikerar de oftast smala och skogsbeklädda vägarna med papperskarta och gps-funktionen på mobilen i högsta hugg i desperata försök att hitta rätt. Det är ju inte alltid mobiltäckningen är på topp heller så jag kan tänka mig att det måste vara en vanlig syn med bilar parkerade längs vägkanter och personer som tar sig för pannan undrandes om de har kört för långt eller för kort, eller om de ens är på rätt väg. Jag har själv fått stanna upp och tänka efter några gånger. Man får verkligen spana när man kör runt på vägarna, vilket känns lite som ett äventyr. Det blir också väldigt autentiskt när de har märkt ut platserna exakt där sägnen utspelade sig. Trots att det ibland känns som att man ska åka in i folks trädgårdar. Skattjakt som sagt.

(Egen observation)

1 Inledning

År 2018 har utnämnts till att bli Europaåret för kulturarv, det vill säga året då kulturarvet kommer att framhävas över hela Europa. Året kommer att fyllas med att synliggöra olika projekt och evenemang rörande kulturarv och tanken är också att möjliggöra för transnationella samarbeten. Detta EU-initiativ är till för att visa den betydelse kulturarvet har för bland annat kulturell mångfald, dess positiva påverkan på ekonomi och EU:s relationer till andra länder (Riksantikvarieämbetet, 2017).

Kulturarvet har fått en hög status bland annat genom Unesco och deras världsarvslistor. Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) är en organisation kopplad till FN, vars uppgift är fredsskapande genom, som namnet antyder, utbildning, vetenskap och kultur, men även kommunikation. Det är genom världsarvskonventionen som antogs av Unesco 1972 som bestämmelserna om vad som kan bli ett världsarv finns. Världsarv är vissa slags kulturarv som klassificeras som mer värdefulla än andra, det vill säga att de anses ha ett så pass högt värde att de bör bevaras som ett kulturarv som är viktigt för hela mänskligheten. Idag är världsarvskonventionen undertecknad av 191 olika länder vilket betyder att de ansvarar för bevarandet av kultur- och naturarv i det egna landet. Sverige skrev under konventionen under 1980-talet. (Svenska Unescorådet (2017); Ronström, 2008; Aronsson, 2004).

Inom regional utveckling finns det ett stort intresse för kulturarv bland annat i marknadsföringssyfte, och många regioner väljer att lyfta fram sina kulturarv för att skapa mervärde för den egna regionen. Kulturarv anses kunna ha en positiv påverkan på regioners utveckling, och det är inte bara bevarande som det ligger fokus på, utan snarare brukande inom exempelvis turism och platsmarknadsföring (Grundberg, 2002).

En del av kulturarvet är det immateriella kulturarvet, vilket består av levande traditioner, sådant som inte går att se eller ta på. I Ljungbys, Alvestas och Älmhults kommuner finns det ett exempel på bevarande av just immateriellt kulturarv. Här bedrivs verksamheten Sagobygden vars syfte är att bevara och lyfta fram den muntliga berättartraditionen som ett kulturarv i bygden. Kulturarv kan ses som en del av det förflutna, vad vi har ärvt från vår historia, men det handlar även om vad

som sker i nuet. Det är just Sagobygdens immateriella kulturarv som kommer att stå i centrum i den här uppsatsen.

I detta kapitel kommer först syfte och frågeställningar att presenteras. Sedan kommer val av metod att avhandlas, liksom de teoretiska och analytiska begrepp som kommer att användas i den kommande analysen.

Syfte och frågeställningar

Denna undersökning har ägt rum i delar av Ljungbys, Alvestas och Älmhults kommuner, som också kallas för Sagobygden, där en aktör, Berättarnätet Kronoberg, arbetar för att bevara den muntliga berättartraditionen i bygden. Syftet är att undersöka hur detta immateriella kulturarv används och framträder i Sagobygden.

Frågeställningar:

- Hur använder sig olika aktörer av det immateriella kulturarvet i Sagobygden?
- Hur och med vilka medel uttrycks det immateriella kulturarvet i Sagobygden?

Metod

För att besvara syfte och frågeställning har flera olika metoder använts. Undersökningen är kvalitativ och bygger på en kombination av litteratur och materialstudier (häften, broschyrer etc.), observationer och intervjuer. Valet av denna kombination av metoder beror på att jag ansåg att det gav en bra källa till kunskaper om området och att det också gav mig möjlighet att få syn på olika aspekter till skillnad från om till exempel endast en av dessa metoder skulle ha använts.

Litteratur- och materialstudie

För att få en bredare bild över både Sagobygdens verksamhet och hur Sagobygden framställs och används har jag förutom intervjuer och observationer också använt mig av tryckt material som böcker, häften och broschyrer från Berättarnätet Kronoberg och Sagobygden. Detta främst för att få en förståelse över hur historiebruket och det historiska arv som Sagobygden bygger på kommer till uttryck.

Observationer

En stor del av fältarbetet bestod av observationer. Jag tillbringade ett antal dagar på plats och mycket tid gick åt att besöka och utföra direktobservationer på olika sägenplatser och på Sagomuseet i Ljungby. Direktobservation som datainsamlingsmetod har som fördel att den kan ge information om saker som man genom t.ex. intervjumetod endast kan få en indirekt inblick i (Teorell & Svensson, 2013). Sagobygdens landsbygd och landskap är en kuliss som sägnerna får upplevas i. Det är där som sägnerna blir levande i och med att de sätts in i ett sammanhang, en plats. Därför har jag funnit observationer vara en bra metod för att kunna fånga detta, och därmed har observationerna fått utgöra en utgångspunkt i presentationen av mitt empirimaterial.

Observationerna som är utförda i denna studie är ostrukturerade och till viss mån dolda (ibid.). Då mina frågeställningar vid tiden för observationerna inte var helt färdigställda ville jag vara öppen för alla sorters intryck och därmed passade den ostrukturerade observationen som metod väldigt bra. Vid dold observation vet inte omgivningen om att det är just en observation som görs. En stor fördel med dold observation är att ens egen närvaro inte påverkar den omgivning som observeras på samma sätt som om observationen hade varit känd av omgivningen. Dock finns det etiska aspekter som måste övervägas i samband med dold observation, exempelvis att de som observeras inte vet om att de ingår i en observation (ibid.). Eftersom jag var nyfiken på helhetsintrycket av platsen fanns det en rädsla att en öppen observation inte skulle skapa en helt ärlig bild av detta. Då de platser jag observerade var öppna allmänna platser som vem som helst kan besöka kändes det inte som att några etiska övertramp gjordes.

Intervjuer

Mycket av analysmaterialet bygger också på intervjuer, både mejlintervjuer och intervjuer vid fysiska träffar. De intervjuer jag utförde i denna studie hade en semistrukturerad form. Intervjuurvalet skedde till stor del med hjälp av snöbollsmetoden (Teorell & Svensson, 2013). Totalt utfördes fem olika intervjuer, varav två av dessa var mejlintervjuer och tre utfördes vid fysiska träffar. Intervjuer utfördes med personer som bor eller har bott i Ljungby kommun med omnejd, och dessa kontakter ledde sedan vidare till kontakt och intervju med representant från Sagomuseet i Ljungby, samt kontakt och mejlintervjuer med representant från arbetet med nationalparken i Åsnen och med turistbyrån i Ljungby.

Vid muntlig intervju användes en ljudbandspelare för att spela in intervjun. Detta var för min del fördelaktigt med tanke på att det då är enklare att vara fullt närvarande i intervjusituationen till skillnad från vid förande av anteckningar då det kan riskera att man förlorar fokus och därmed förlorar viktiga och användbara intervjusekvenser. Ljudinspelningar ger också fördelen att det går att gå tillbaka till och lyssna på intervjun flera gånger vilket också i detta fall var bra i och med att det är svårt att komma ihåg exakta ordföljder och hur samtalet fördes vilket skulle kunna leda till feltolkningar i efterhand. Intervjuinspelningen transkriberades sedan. En fördel med transkriberingen är att det har varit enkelt att skapa sig en överblick över materialet och att kunna se mönster och teman (Kvale & Brinkmann, 2014).

En form av kvalitativ innehållsanalys användes sedan (Bergström & Boréus, 2012), detta för att tematisera materialet i större ämneskategorier baserade på mina frågeställningar för att få en bättre översikt och för att kunna kategorisera bort de delar av transkriberingen som inte är relevanta.

Teori och analytiska begrepp

De teoretiska begrepp som jag har använt mig av är historiebrukande, kulturarvsproduktion, platsmarknadsföring och Bruno Latours översättningsmodell. Begreppen behandlar till stor del samma företeelser fast med olika närmanden. Dessa begrepp har alltså hjälpt mig att se på Sagobygdens kulturarv utifrån olika aspekter.

Kulturarvsbegreppets betydelse

Vad betyder egentligen kulturarv? Enligt riksantikvarieämbetet definieras kulturarv som:

alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan – till exempel spår, lämningar, föremål, konstruktioner, miljöer, system, strukturer, verksamheter, traditioner, namnskick, kunskaper osv.
(Riksantikvarieämbetet, 2017-12-07)

Citatet ovan ger en antydning om den bredd och mångfald som begreppet rymmer, och beroende på syfte och användning kan det uttryckas på många olika sätt.

I denna uppsats väljer jag att se på kulturarv enligt Jonas Grundbergs (2002) definition vilken kan förklaras som att kulturarv är det som vi av olika anledningar i nutiden väljer att minnas och bevara av vår historia. Denna definition väljer jag på grund av att det ger ett vitt begrepp med tolkningsutrymme om vad som kan vara kulturarv och varför det är det, samtidigt som det finns en tydlig ram för vad som innefattas i begreppet. Grundberg väljer att skilja kulturarv från historia och förklarar det istället som det vi i vår samtid väljer att aktivt använda oss av. Kulturarv blir då "ett aktivt urval minnen, traditioner och associationer ur historien som har betydelse för samtiden" (Grundberg, 2002:13). En sådan kulturarvsdefinition ändrar därmed fokus från det förgångna till hur vi använder oss av spår av det förflutna i nutiden.

Historiebrukande

Historiebrukande liknar "kulturarv" genom att det handlar om användningen av det förflutna. Inom historiebrukandet finns det ett antal grundbegrepp som man brukar använda sig av. Historiekultur är ett begrepp som fokuserar på hur dåtid, nutid och framtid kopplas samman genom objekt, källor, sedvänjor eller artefakter. Historiekulturen kan ta väldigt olika form, det kan handla om exempelvis undervisning, ceremonier eller populärkultur, men vad som alltid finns gemensamt är att:

De har något meningsfullt att säga i både en synkron (samtida sammanhang) och en diakron (förändring över tid) dimension. Den synkrona begreppsbestämningen handlar om det kommunikativa värde som begripliga händelser, symboler och föreställningar kan etablera. Den diakrona handlar om hur dessa fogas in i narrativa strukturer, genrer, berättelser och historiekulturella troper (Aronsson 2004:18)

Historiebruk kan förklaras som den process som sker när man för att bilda "bestämda meningsskapande och handlingsorienterade helheter" (Aronsson, 2004:17) aktiverar delar av historiekulturen. Ett annat begrepp inom historiebruket är *historiemedvetande*. Med historiemedvetande menas de föreställningar som styr kopplingen mellan nutid, dåtid och framtid i historiebruket. Det är den etablerade historiekulturen i historiebruket som formar historiemedvetandet (Aronsson, 2004).

Skapande av betydelsefull historia medverkar till att ge *mening*, *legitimitet* och att kunna *hantera förändring* (både av oss själva och verkligheten). Närvarande av legitimitet i meningsskapande krävs för att mening ska betyda något och göra skillnad (ibid.). Dessa processer

kommer att inta en central plats i min analys och diskussion.

Mening skapas bl.a genom att sätta enskilda ting/skeenden i ett sammanhang. Här är historia en central del i meningsskapandet på grund av att mening ofta kretsar kring vilka vi är i dag, vår framtid och våra mål. En annan viktig del i meningsskapande är ”placering och konkretisering i rummet” (Aronsson, 2004, s. 60). Historieberättande måste ske någons stans. Att skapa mening sker också hela tiden genom avgränsningar och urval om vad som är viktigt, vad som ska synas, och vad som ska ta mest plats. Hur berättandet gestaltas är också av betydelse. Berättelserna måste levandegöras och tas emot och tolkas för att finnas till, detta med hjälp av bland annat text, film, teater, muntlig trading m.m. (Aronsson, 2004). I fallet Sagobygden bevaras det muntliga berättandet, men det tar i många fall andra gestaltungsformer vilket diskuteras mer nedan.

För att mening ska skapas krävs legitimitet. Aronsson (2004) nämner tre olika punkter som kan fungera legitimerande i ett menings-skapande:

- ”1 Uråldrig hävd; fortsatt en bas för äganderätt och territoriellt krav.
- 2 Delade offer och framsteg binder det förflutna till nuet.” (s. 62)
- 3 Min och Vår historia – Genom att representera en gemensam historia skapas också en gemensam identitet både på individ- och grupp-nivå.

Förståelsen av det förgångna hjälper till att både skapa och hantera förändring. Hantering av förändring genom historia kan ta sig uttryck på dessa sätt:

- ”1 Historia som öde onödiggör handling.
 - 2 Vetenskaplig historia förklarar förändring.
 - 3 Kritik öppnar ögon och skapar vilja till förändring.
 - 4 Förebilder i det förflutna inspirerar till efterföljd.
 - 5 Känsla för plats, ting och människor skapar ansvar.”
- (Aronsson, 2004, s. 63)

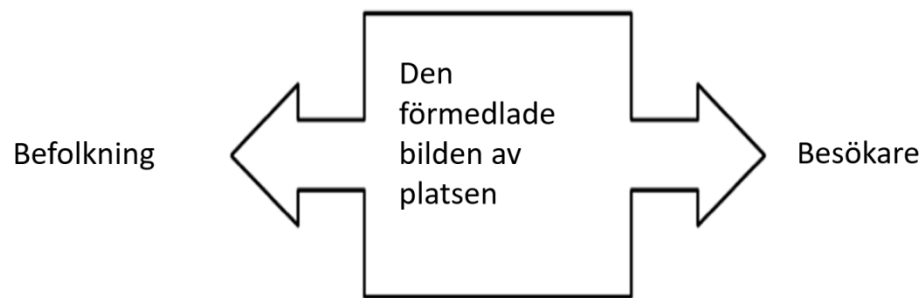
Aronsson beskriver, med hänvisning till Friedrich Nietzsche, en form av historieanvändning som ”antikvarisk”. Med en antikvarisk historie-användning menas att ansvarstagande, handling och förändring uppkommer i och med personliga relationer och uppskattningar av det som är speciellt med historien (Aronsson, 2004).

Aronsson (2004) problematiserar även kulturarvsbegreppet vars mening ofta kretsar kring skyddande, vårdande och bevarande vilket kan skapa svårigheter för ett samtida brukande. Med detta menas att ifrågasättanden kan uppstå gällande vad man kan göra med ett kulturarv, förutom skyddande, vårdande och bevarande. Det kan lätt uppstå situationer som snarare ses som missbrukande av kulturarvet istället för brukande (ibid.). I Sagobygden finns det exempel på hur samtida brukande av historia och kulturarv utförs och används av människor i bygden, vilket kommer diskuteras i min analys.

Platsmarknadsföring och kulturarv

En plats är inte bara en plats utan skapas genom ett samspel mellan mänskligt handlande och det som finns runt omkring oss. Platser i sig kan förmedla minnen av en annan tid (Hansen & Salomonsson, 2001).

Ronström (2008) resonerar, med Hansestaden Visby som exempel, runt ämnet kulturarv och turism, att världsarv (som är en typ av kulturarv) ses som av stor betydelse när det gäller turism och regional utveckling. Tanken är att kulturarven medför en ökad uppmärksamhet för platsen vilket leder till ett ökat besöksstryck och i och med det ökar även den ekonomiska tillväxten (ibid.). Platsmarknadsföring har praktiserats under lång tid men är mer omfattande idag. Inom ramen för dagens platsmarknadsföring är ofta ett antal olika aktörer inblandade, både från privat och offentlig sektor. Under 80- och 90-talen skedde förändringar i den regionala utvecklingspolitiken som utvecklade sig till en större konkurrensbild mellan olika regioner, d.v.s. regioner började i större grad konkurrera med varandra. I och med detta började också platsmarknadsföring att bli mer intressant för regioner. Två antaganden kan göras gällande platsmarknadsföring. Det ena är att platsmarknadsföring har två olika riktningar. Dels vänder den sig till utomstående som exempelvis turister och besökare. Dels vänder den sig också till befolkningen på platsen. Anledningen till dessa två riktningar är att man dels vill skapa ett varumärke utåt sett, dels att man vill skapa en stolthet och en sammanhållning på platsen (Syssner, 2010).

Figur 1 - Förhållande mellan befolkning och besökare.
Källa: Syssner, 2010, egen bearbetning

Ett annat antagande som kan göras är att marknadsföringen av en plats i sig är med och omskapar platsen, vilket också är anledningen till att marknadsföringen utförs. I marknadsföringen väljer man att visa upp och framhäva vissa specifika delar av platsen (ibid.). Kulturarv, som till exempel Sagobygden, är ofta en viktig faktor i konkurrenssammanhanget mellan olika regioner. Detta blir en form av kulturellt kapital för ökad attraktivitet som kan användas som en tillgång gällande marknadsföring, särskilt inom turism (Grundberg, 2002).

Kulturarvspolitik och kulturarvsproduktion

Kulturarv kan analytiskt diskuteras som uppsättningar av kulturella och sociala konstruktioner (Ronström, 2008). Därmed är det inte själva kulturarvet som hamnar i centrum utan diskussionen kommer istället att fokusera hur det produceras, med vilka syften och med vilka följder. Kulturarv är bestämda saker och ting som är utvalda av "vissa bestämda personer, i vissa bestämda sammanhang och i vissa bestämda syften" (Ronström, 2008, s. 23). Kulturarvspolitikerna förflyttar uppmärksamheten på kulturarv till att bl.a. handla om hur man kan använda historia och vilka som skapar och hanterar nya användningsområden för det förflutna. Vidare definieras kulturarvsproduktion som en process som bland annat upprättar avgränsningar i tid och rum. Kulturarvsproduktionen medför en förändring och en förflyttning av värden, det som väljs ut att definieras som ett kulturarv kommer också att estetiseras, objektifieras och göras mer synliga både globalt och lokalt. Denna produktion kommer också att medföra att tiden för historia kommer att frysas och stanna upp vid en bestämd tidpunkt, decennium eller epok, medan själva kulturarvet som visualiserar denna tid kommer att fortsätta att leva och utvecklas (Ronström, 2008).

Översättningsmodellen

Ronström resonerar också om förflyttningar och förvandlingar, d.v.s. att kulturarv är ett sätt att förflytta fenomen från en kontext till en annan. Genom dessa förflyttningar kommer fenomenen att representera ett förflutet, och det är denna representation av ett historiskt förflutet som vikten läggs vid. Viktigt att notera är att för att man ska kunna skapa representation måste det finnas en presentation (Hansen, 2001). Vad jag har gjort är att jag i Sagobygden har funnit presentationer för att undersöka vad de har gjort med representationerna. Det som också är värt att lägga märke till men som ofta glöms bort är själva förflyttningen som sker, att ett fenomen som tidigare endast sett som föråldrat nu "förvandlas" till ett kulturarv. Ronström förklarar det som att kulturarven är "värdeförmerare" med andra ord att genom att få titeln kulturarv tillsätts också mervärde.

Bruno Latour (1998) talar också om en typ av förflyttningar, men benämner dem istället översättningar, i den så kallade översättningsmodellen. Översättningsmodellen bygger på tre olika aspekter, vilka är:

1. Det är människor och människors handlingar som sätter värde på det handlingarna kretsar kring, t.ex. en slags "symbol". I den stund det inte längre sker en aktivitet kring denna symbol kommer den inte längre att vara i rörelse, utan kommer att stanna av.
2. Själva symbolen är inte en kraftkälla i sig utan den kan ses som en följd eller ett resultat av den energi som symbolen får till följd av den aktivitet som sker med den.
3. Den här "kedjan" av aktivitet utförs av aktörer som väljer att handla på ett visst sätt på grund av sina olika motiv, vilket gör att symbolen formas på olika sätt av dessa aktörer. Det är på grund av detta som Latour talar om "översättningar". Symbolen översätts hela tiden genom att den vandrar från aktör till aktör.

2 På upptäcktsfärd i Sagobygden

Jag har definierat två olika aspekter i mitt material som jag kommer att ta upp och diskutera. Först kommer jag att fördjupa mig i hur kulturarvet används och de aktörer som använder och skapar kulturarvet. Kring Sagobygden existerar det olika aktörsgrupper som alla gör sina egna översättningar av kulturarvet. Tre synliga grupper av aktörer som alla gör något med Sagobygdens immateriella kulturarv är Berättarnätet Kronoberg, de tre sagokommunerna Ljungby, Alvesta och Älmhult, samt besökare som på olika sätt upplever Sagobygden. Sedan kommer jag att diskutera hur kulturarvet förändras i praktikerna.

Hur det muntliga berättararvet används

I detta avsnitt kommer Berättarnätet Kronoberg och Sagobygdens olika verksamheter att presenteras. Den historia som Sagobygden bygger sitt immateriella kulturarv på kommer också att behandlas. I avsnittet kommer även platsmarknadsföring och turism att diskuteras, liksom exempel på andra aktörer i bygden som har inkorporerat berättande i sina verksamheter. Avslutningsvis kommer Sagobygdens historiebruk att diskuteras.

Sagobygden och Berättarnätet Kronoberg

Precis som ännu dolda fysiska fornlämningar i landskapet väntar på att bli funna väntar de folkliga sägnerna som är inskrivna i landskapet på att bli upptäckta på nytt. Tillsammans med fysiska lämningar kan sägnerna ge en helhetsbild av livet förr i tiden. Och de folkliga sägnerna kan endast levandegöras genom att berättas och berättas och berättas på nytt. Så länge de inte återberättas är de döda. Detta är en bakgrund till att Berättarnätet Kronoberg myntat begreppet Sagobygden om Ljungby, Alvesta och Älmhults kommuner. Levandegjorda sägner bidrar till historisk kunskap, hembygdsintresse och en förstärkning av den kulturella identiteten. (Per Gustavsson, Kronobergsboken 2003)

Sagobygden är en verksamhet som bedrivs av den ideella föreningen Berättarnätet Kronoberg, och sträcker sig över Ljungbys, Alvestas och Älmhults kommuner. Berättarnätet Kronobergs verksamhet rör sig inom väldigt många olika områden, bland annat kultur, pedagogik och besöksnäring. De bedriver inom verksamheten bland annat sagomuseet i Ljungby och anordnar dessutom varje år en berättarfestival i Ljungby. Förutom dessa två verksamheter ingår även ett antal sägenplatser, vilket

består av röda träskåp placerade runt om i landskapet innehållande skyltar som presenterar olika sägner som är kopplade till platsen (Sagobygden, u.å). Föreningen har bland annat som mål att:

- Lyfta fram muntlig berättartradition som en del av det immateriella kulturarvet*
- Sprida kunskap om folksagor, sägner och annan folkdikt för att trygga och höja medvetenheten om det immateriella kulturarvet*
- Värna om Sagobygdens och Kronobergs berättartraditioner*
(Sagobygden, u.å)

Förutom den ideella föreningen med styrelse, ingår inom Sagobygden även anställd personal med huvudsäte i sagomuseet i Ljungby, och det är berättarfestivalen, sagomuseet och sägenplatserna som är de tre stora grenarna inom verksamheten. Dock bedrivs även många andra aktiviteter kopplade till muntligt berättande. I sagomuseet bedrivs visningar, utställningar och föreställningar, och det har under årens lopp publicerats ungefär 25 böcker, främst innehållande sagor och sägner. Det arbetas med pedagogisk skolverksamhet, muntligt berättande inom äldreomsorgen, internationella samarbeten och integrationsprojekt. Sagobygden är även kopplad till en universitetskurs på Linnéuniversitetet i muntligt berättande. Inom arbetet med skolverksamheten är Sagobygden väldigt mobil, och jobbar i princip över hela södra Sverige. Det arbetas även aktivt mot näringslivet med bland annat kurser i muntlig framställning (Sagobygden, u.å).

Berättarnätet Kronoberg ingår som del av ett övergripande expertråd kopplat till Unescos bevarandearbete av det immateriella kulturarvet. År 2017 bestämde sig även regeringen för att nominera Sagobygden till Unescos så kallade "register of good safeguarding practises", vilket är exempel på där man framgångsrikt arbetar med immateriellt kulturarv. Detta register är till för att verka som en slags resurspool till Unesco för hur man kan arbeta med bevarande av det immateriella kulturarvet (ibid.).

I min intervju med representant från Sagobygden framgick att i och med att verksamheten är så bred med många olika ben att stå på innebär det också att den riktar sig till många olika slags målgrupper. Under sommarhalvåret finns den största målgruppen inom besöksnäring och turism, medan det under höst och vinter är främst bland annat skolverksamhet som är den största målgruppen.

Berättelsen bakom sägnerna – Sagobygdens historia

Sagobygden är ett magiskt landskap som gömmer otaliga spännande och roliga berättelser. Berättelserna gick från mun till mun och än i dag berättar vi dem i Sagobygden. Det var här i sydvästra Småland, som mycket av den svenska muntliga traditionen skrevs ner. Här levde märkliga sagoberättare, betydelsefulla sagosamlare och här finns otaliga sägenomspunna platser. (Sagobygden, u.å)

Så här presenterar sig Sagobygden på sin egen hemsida. Detta leder in på varifrån de sägner som berättas och visas upp ute på sägenplatser och på sagomuseet i Ljungby kommer ifrån. Varifrån Berättarnätet Kronoberg fick sin inspiration till att så ett frö som blommade upp till att bli Sagobygden som den ser ut idag. De sagor och sägner som Berättarnätet genom Sagobygden berättar idag kommer till stor del från arkivmaterial som leder tillbaka till sagoberättare och sagoinsamlare som har levt och verkat i regionen. Ett par av sagoberättarna vars liv det berättas om i Sagobygden idag är Mickel i Långhult (1778-1869) och Halta Kajsa i Ryd (1792-1857). De sägner som de lärde sig och berättade vidare kan man genom Sagobygden få ta del av idag.

En man vars verk ligger till grund för många av de sägner som berättas i bygden idag är folkloristen Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1818-1889). Han samlade in och skrev ner många av de folksagor som berättades i området vilket ledde till boken ”*Svenska folksagor och äventyr*”. Boken har liknats vid Bröderna Grimms sagor, om än inte lika välkänd. En annan person som växte upp i trakten och senare samlade in många sagor från den var etnologen Carl Wilhelm von Sydow (1878-1952) som också blev Sveriges första professor i ämnet. Även Carl von Linnés (1707-1778) arbete med dokumentation av 1700-talets folktro har inspirerat vad som berättas i Sagobygden idag. När det åttabandiga verket ”*Svenska folksagor*” utkom på 1940-talet kom hälften av de innehållande sagorna från Småland, varav majoriteten av dem från Sagobygden. Vad dessa människor har lämnat efter sig i form av nedtecknade sagor och sägner har gett upphov till de folksagor och sägner som mycket av verksamheten Sagobygden har som grund idag (Sagobygden, u.å; Gustavsson, 2003). Arkivmaterial och forskning ger legitimitet till det kulturarv som Berättarnätet Kronoberg förvaltar och levandegör. Referenserna till de sagoberättare som har verkat i bygden ger verksamheten en konkret lokal förankring.

Berättarfestivalen

Under 1980-talet i Ljungby var det ett antal människor som började ta upp berättelser av och om de personer som har funnits i bygden och utifrån det utvecklades en tanke om en berättarfestival. Festivalen planerades sedan och genomfördes för första gången år 1990 i Ljungby. Denna första berättarfestival blev väldigt uppskattad och besöktes av människor från nord till syd, vilket gjorde att man ville upprepa anordnandet av festivalen även året därpå. I och med detta bildades också Berättarnätet Kronoberg som då tog över ansvaret för berättarfestivalen som sedan dess genomförts årligen. Idag räknas festivalen som Nordens äldsta internationella berättarfestival, och den har haft besök av berättare från i princip hela världen. Under de dagar som berättarfestivalen utspelar sig går det att ta del av bland annat föreställningar, kurser, sägenresor i landskapet och andra olika kulturevenemang. Sveriges första berättarpris delas också ut, det så kallade Mickelpriset som grundades under den första berättarfestivalen år 1990. Priset delas ut till en person som verkar för att sprida intresse och kunskap om muntligt berättande. Trots att berättarfestivalen är internationell finns även en förankring till bygden i form av bland annat programpunkter kopplade till lokala sagor och sägner, och marknadsföring av lokalt näringsliv (Sagobygden, u.å; broschyr, program för berättarfestivalen 2017).

Sagomuseet

Idag var då dagen jag skulle besöka Sagomuseet. Mitt mål för dagen var för det första en intervju med en av Sagobygdens ansvariga, och för det andra att ta mig en närmare titt på själva museet. När jag gick in genom museets portar och kom in i trädgården med det stora röda trähuset i sin mitt var hela gården full med barn i gällt gula reflexvästar tillsammans med några vuxna som såg ut att försöka hålla en någorlunda god ordning på gruppen. Det verkade som att de skulle få en privat visning av museet. När jag gick fram mot museets blå trädörr kom ett av barnen fram och snällt öppnade dörren för mig samtidigt som hen sa "varsågod!" varpå jag självklart svarade "Tack så mycket!". Inne i hallen möttes jag av fågelljud. Inte sådant där kvitter som man hör av småfåglarna om våren utan snarare ett sådant ljud som man kan höra i en någorlunda tät granskog. Det var ingen människa på nedervåningen så jag ringde personen jag hade stämt träff med som sade att jag skulle komma en trappa upp där personalen höll till. Det blev ungefär en timmes samtal innan jag gick ner igen och fick en liten guidning av museet av en av de anställda. Hen hade precis avslutat

guidningen med gruppen av barn som var på gården när jag kom dit tidigare. Klockan var lite efter 12 och museet hade precis öppnats och började sakta men säkert fyllas med folk. En tysk familj hade redan betalat för sig och var inne och kollade på vad för spännande saker som fanns samtidigt som de vad jag förstod högläste sagor på tyska. Av guidningen fick jag ta del av lite olika sägner, främst från bygden, men även sägner som hade florerat runt i hela Sverige. Jag fick lära mig om det specifikt småländska väsnet Glosen, en gris med taggar på ryggen som visade sig när det började dra ihop sig till åska. Om man inte var på sin vakt kunde glosen springa mellan benen på en och såga en mitt itu. Jag fick även höra lite om kända sagoberättare i bygden. Halta Kajsa som jag fick bekanta mig med redan igår när jag var ute och körde i landskapet, Mickel i Långhult och Gunnar Olof Hyltén-Cavallius som skrivit ned sagorna och som minsann hade kontakter med bröderna Grimm (han verkar inte ha tagit till sig något av deras känsla för berättande dock för hans egna böcker blev inte så kända). Vad jag förstod av mitt besök verkade det som att sagomuseet specifikt berättar om sagor och sägner från den egna bygden, även om många sagor och sägner finns utspridda över hela Sverige och världen, dock kan de skilja sig åt från bygd till bygd och land till land. Jag fick ta del av berättelser om varulvar som var lite annorlunda utformade här på museet än vad jag hade lärt mig från populärkulturen. Jag fick under guidningen också lära mig att det är många sagor och sägner som finns utspridda över hela Sverige men som lokalisifieras beroende på vart man berättar den, för att passa in i den egna bygden.

Efter att guidningen var avtackad och avslutad gick jag även runt lite själv i museet och insöp atmosfären. Det droppade in fler och fler besökare medan jag var där, och det kändes som att det var ganska många människor som vandrade runt i de olika rummen och gångarna, i alla fall om man jämför med den lilla yta som museet utgör. Jag hörde både tyska, danska och småländska runt omkring mig, vilket jag tolkade som att det var både tillresta besökare och de som kom från trakten som besökte museet. Det verkade som att nästan alla som var där var familjer med yngre barn, men jag såg även en grupp på tre äldre tyskar utan sällskap av barn.

När jag besökte den lilla entrébutiken innan jag skulle gå var det än fler besökare som var på väg in, tyska och svenska. De tyska fick en liten informationsguidning på engelska framför den stora kartan på ena väggen med alla sägenplatser i de olika kommunerna. De verkade redan ha varit runt på upptäcktsfärd på en del av dem. Jag vandrade runt i det lilla rummet och kollade närmare på vad de hade till försäljning.

Det var mycket böcker med olika sagor och sägner, både de från trakten och de som kom längre bort ifrån. Många av böckerna fanns att köpa både på svenska, tyska och engelska. Jag köpte en bok som handlade om berättelser från stormen Gudrun och tre häften med sägner från de olika kommunerna som utgör Sagobygden och gick sedan ut från museet. Två tyska äldre damer stod utanför entrén och fotade den. Jag anslöt till dem, jag var ju tvungen att ha ett eget foto av Sagomuseet. (Egen observation)

Figur 2 - Sagomuseet i Ljungby.
Källa: egen bild

Den första april år 1999 öppnades Sagomuseet i det gamla apotekshuset i Ljungby. Idag utgör det förutom museum på bottenvåningen även huvudsäte för den personal som jobbar inom Sagobygden på ovanvåningen. Utöver att man som privatperson kan besöka museet under dess öppettider utövas även annan verksamhet inom museets väggar, som visningar för förskola och skola och olika former av kursverksamhet. Sagomuseet finansieras både med egna intäkter och med bidrag från de tre sagokommunerna Ljungby, Alvesta och Älmhult, och Regionförbundet Sydost (Gustavsson, 2003; Sagobygden, u.å).

Sägenplatserna

Ivars Kyrka kl. 12.44. Sägenplatsen är skyltad från stora vägen med Trafikverkets karaktäristiska vita skyltar med den svarta krumeluren som visar att skylten leder till en sevärdhet. På skylten står "Sagobygden" med stor text och nedanför "Ivars Kyrka" i lite mindre stil. Trots

att skylten har gett direktiv till den väg man åker in på känns det lite som att man har kört fel. Man leds in på en liten grusväg rakt in i skogen, och det är svårt att hålla en hastighet över 20 km/h. Samtidigt känns det som man är på helt rätt väg. Landskapet runt omkring känns trolskt med skogen så tätt inpå, det känns faktiskt som att man tar en paus från den verkliga världen och åker rakt in i en saga. Efter vad som känns som en bra bit in i skogen, antagligen en känsla som uppstår endast på grund av den låga fart som man vågar sig på där på den smala grusvägen, kommer man fram till en liten rastplats där "Ivars Kyrka" tornar upp sig. En stor sten, kluven mitt i tu, som är svår att ta ögonen ifrån och bredvid Sagobygdens, som jag senare får lära mig, klassiska röda skylt med luckor som man får öppna som en bok, vars insida döljer den sägen som är kopplad till platsen. Det står redan en bil vid platsen när jag kommer, och tre besökare står samlade vid Sagobygdens skylt och läser och pratar på ett språk jag inte behärskar. De går senare iväg på en stig in i det naturreservat som också finns på platsen. Sägna som man får ta del av på skylten handlar om en präst vars namn är Ivar. Ivar råkade en dag synda och bad därför herren om förlåtelse och uppmanade herren att låta stenen rämna om han blev bönhörd, vilket han blev. Berättelsen kan man ta del av i ett längre format på svenska, och i sammanfattande drag på tyska och på engelska. Skylten delar även med sig av information om när sägna uppstod och hur den användes. På platsen finns det också informationsblad på svenska och tyska som man kan ta med information om Sagobygden och en karta som visar alla sägenplatser utmarkerade i alla tre kommuner. (Egen observation)

Figur 3 - Sägenplatsen Ivars kyrka.
Källa: egen bild

Det finns totalt 40 utmarkerade sägenplatser runt om i de tre kommunerna, varav 20 stycken finns i Ljungby kommun, och 10 vardera utspridda i Älmhults och Alvestas kommuner. Anledningen till fördelningen fick jag i min intervju med Sagobygden veta beror dels på att Ljungby är den största av de tre kommunerna och dels att Ljungby även är Sagobygdens hemkommun och utgångspunkt i och med att sagomuseet är beläget där. Valet av sägner och sägenplatser beror på flera olika premisser. I de flesta av fallen var det viktigt att själva sägnen skulle vara intresseväckande även om man i vissa fall har bortsett från detta och istället valt ut en plats beroende på att själva platsen är väl värt ett besök. De sägner som har valts ut har också valts med tanke på att de ska vara variationsrika, det vill säga alla sägner ska inte vara kopplade till exempelvis sjöar utan de ska handla om och vara knutna till olika slags platser och man ska kunna möta olika sorters natur. En tredje premis var att de skulle vara utspridda relativt jämt geografiskt över hela Sagobygden. Förutom Trafikverkets skyltar har vägarna till sägenplatserna kompletterats med Sagobygdens egna röda träskyltar i pilformation liknande en drake. Själva skåpet med de röda luckorna som stängda döljer den sägen som är kopplad till platsen utformades på detta vis på

grund av att en nyfikenhet skulle skapas hos besökaren (Gustavsson, 2003). Det finns naturligtvis väldigt många fler sägner än de som har valts ut och skyltats upp men sägenplatsernas antal har begränsats i och med att det praktiskt blir omöjligt att ha för många sägenskåp uppställda i landskapet. För varje skåp finns också en skåpsvärd som ser till skåpet och fyller på broschyrer när det behövs. Sagobygdens personal gör även en inventering varje år och åker runt och ser till skåpen, om något behöver fixas eller om det till exempel behöver röjas runt platsen.

Figur 4 - Sägenskåpen är ofta utplacerade på natursköna platser.
Källa: egen bild

Förutom att man som besökare själv kan åka ut och besöka dessa platser på egen hand anordnas även gemensamma program främst under maj till september. Bland annat anordnas sägenvandringar och föreställningar ute i landskapet. Det har även gjorts sägenresor med cykel och tillsammans med MC-klubbar där man har åkt runt till sägenplatser med motorcykel. Berättarföreställningar utspelas ute i skogarna inte bara på svenska utan även på tyska. Utöver dessa fasta sommarprogram säljer Sagobygden sägenresor till bland annat skolor och andra intresserade.

Det går alltså att besöka sägenplatserna fysiskt och själv läsa sägnerna på platserna eller medverka på någon av Sagobygdens sägenresor och få ta del av sägnerna muntligt berättade. Men det går även att ta del av sägnerna med hjälp av diverse olika teknik. En sak som Sagobygden har satsat stort på är geocatching, vilket kort betyder skattjakt med hjälp av gps i mobiltelefonen, där skatten i detta fall är en sägen som man får

ta del av. Det finns också applikationer som kan laddas ner på Sagobygdens hemsida där det går att lyssna på alla berättelser som finns ute i landskapet, både på svenska, tyska och engelska. Tidigare har det även erbjudits on-spot story där man har kunnat ringa ett telefonnummer så att berättelsen kan höras i mobilen. På grund av att Sagobygden befinner sig i stora skogslän och att många av sägenplatserna är belägna på relativt otillgängliga ställen är det inte alltid att mobiltäckningen fungerar vilket gör det lite mer svårtillgängligt att till exempel ringa ett telefonnummer (Sagobygden, u.å).

Ett besök i sägenbygden

På Blodberget i Alvesta kommun fick jag läsa vad som kanske kan vara Smålands mest kända sägen, Bländasägnen. Jag åkte dit, jag läste sägnen, jag gick upp för berget och såg och läste om de gamla gravhögarna som var där. Jag kollade lite på utsikten. När jag sedan gick ner igen stod det en dansk familj samlade runt sägenskåpet. Två vuxna och två barn som var i 5–8 årsåldern. Barnen verkade lite rastlösa och ville springa upp på berget, men de vuxna stod och läste högt respektive lyssnade på sägnen på skylten. De verkade alla ha lite roligt åt det stycket som beskrev hur Blända och kvinnorna slog ihjäl de danska soldaterna. Pappan hade en del humor i rösten när han för resten av familjen översatte på danska hur de ”överföll danskarna och högg dem ihjäl”. Hela familjen fortsatte sedan upp mot gravhögarna på berget. De verkade vara på rundresa. (Egen observation)

När jag under en intervju med en representant från Sagobygden frågar vad det är som lockar människor till att åka ut och besöka sägenplatserna får jag svaret att det är lite av en upptäcktsfärd. Det går att packa fikakorgen och ta med hela familjen, från gamla mormor till yngsta barnet på tre år och alla kan delta efter sina förutsättningar och uppskatta utflykten lika mycket. Det blir lite av ett äventyr. Från den responsen som Sagobygden får går det att märka att många har gjort det lite till en tradition att börja beta av och besöka alla olika sägenplatser, och för de som bor lokalt är det ett bra sätt att semestra hemmavid. Människor tycker det är roligt med berättelser från platsen, det blir ett äventyr. Sedan är det också enligt Sagobygdens representant fördelaktigt att dessa platser är öppna dygnet runt, 365 dagar om året. Det finns alltid tillgängligt, du kan som besökare åka ut på vintern lika gärna som på sommaren. En annan fördel som tillkommer med dessa utmärkta platser är

att utländska gäster som många gånger inte är vana vid att få röra sig fritt i skog och mark vågar sig ut för att upptäcka naturen.

Bygden i Sagobygden

Jag tror att det är en stolthet. Absolut, det är jag helt övertygad om att det är. Och det är många just lokala som säger det till oss att, men gud jag har ju bott här och jag hade ingen aning, nämen då när det sattes upp och så. Man fick upp ögonen för att det finns så mycket i sin egen bygd, och sedan är det alltid det här tror jag att lär du känna en plats och dess berättelser, då känner du dig mer hemma. Då förstår du din plats, du förstår var du befinner dig.

(Sagobygden, personlig kommunikation, 2017-10-19)

Under fältarbetet förde jag samtal med människor jag tillfälligtvis stötte på om vad de visste om Sagobygden och det visade sig att den verkade vara väl känd. Människor verkar ha haft erfarenhet av både sägenplatser och sagomuseet under sin uppväxt. Mycket positivt nämns om Sagobygdens olika besöksmål, och många minnen kommer upp om utflykter till sägenplatser och från olika attraktioner på museet, exempelvis spänningen som uppstod när man som barn fick krypa in i lindormens mage på museet, eller sägnen om Blända och danskarna.

När jag åkte från sägenplats till sägenplats i bygden öppnade det inte bara upp för nya sagor och sägner, mörka mossklädda skogar och vackra vidsträckta sjövyer. Jag gjorde även andra upptäckter längs med vägen. Längs med vägen körde jag förbi restauranger, caféer, gårdsbutiker, naturreservat, kulturbyggnader, lanthandlare och små skyltar med "honung säljes" som ledde in på människors gårdsplaner. Jag hann också med att lära mig namnet på många olika platser och byar som jag troligtvis inte hade passerat om jag inte hade haft sägenplatserna som mål. Om jag hade varit här på semesterresa under sommaren utan måsten och krav kan jag tänka mig att jag hade stannat upp och upptäckt många av dessa platser som jag under dessa dagar endast körde förbi och noterade (Egen observation).

Alla dessa upptäckter gjorde jag endast för att jag hade bestämt mig för att åka och besöka några av Sagobygdens sägenplatser. Med andra ord, sägenplatserna kan indirekt verka som marknadsförare av andra verksamheter och platser på landsbygden i området.

Platsmarknadsföring och turism

Sagobygden är ett turistmål, med störst andel turister under sommarmånaderna. Turismen består dels av människor som kommer utifrån, från andra delar av Sverige och från andra länder, dels av människor som bor lokalt på platsen. Sagobygden marknadsförs av utländska resebolag och det går många turistresor med buss genom Sagobygden arrangerade av resebolag utan inblandning av Sagobygden själva. Det ligger nu också som förslag hos kommunen i Ljungby att inom en snar framtid starta någon form av turistbussverksamhet där man ska lägga in besök på sägenplatser runt om i bygden.

Efter att jag själv hade åkt runt till de olika sägenplatserna funderade jag på i hur stor mån turistbyråerna i området rekommenderar Sagobygden till människor som kommer på besök, och om rekommendationer sker till en speciell målgrupp. Turistbyrån i Ljungby rekommenderar oftast Sagobygden till de turister som är intresserade av sagor, småländska skogar och sägner. De vänder sig till alla sorters målgrupper, barnfamiljer, äldre och yngre par, enskilda resenärer etc. De säger att Sagobygden och Sagomuseet är väldigt populära besöksmål, och tar upp enskilda exempel på människor som har fått Sagobygden rekommenderade till sig och som har uppskattat det väldigt mycket. De berättar också att information finns om Sagomuseet i många utländska reseguider och magasin. Det kommer även en tillströmning av människor, främst barnfamiljer, från grannkommuner som vill besöka Sagobygden och de aktiviteter som Sagobygden anordnar, främst under sommaren. De nämnde även en uppsjö av olika aktiviteter som anordnas av Sagobygden, till exempel sagostunder för barn på biblioteket, skolverksamhet, barnberättande, berättarguidningar, berättarkvällar osv. (Mejlintervju med Ljungby turistbyrå, personlig kommunikation, 2017-10-19).

Sagobygden och Berättarnätet Kronobergs stora mål med verksamheten är att föra den muntliga berättartraditionen vidare. Men andra aktörer kan se andra värden i att hålla Sagobygden levande. De tre sago-kommunerna är en aktörsgrupp som gör sina egna översättningar av Sagobygdens kulturarv. På bland annat Sagomuseet i Ljungby går det att köpa sägenhäften för de tre olika kommunerna, Ljungby, Alvesta och Älmhult, innehållande alla sägenplatser man kan stöta på i kommunerna och en karta så att man kan hitta till dem. Häftena är utgivna av sago-museet i Ljungby tillsammans med de tre kommunerna. I dessa tre häften finns också en inledning som berättar lite om vad man har att vänta

av ett besök i respektive sagokommun. I sägenhäftet för Älmhults kommun behandlas, förutom sägenlandskapet i kommunen, även andra för kommunen välkända aspekter. Här ges inte bara en introduktion till de sägner som kan upptäckas runt om i kommunen, utan man passar även på att nämna IKEA, vars grundare kommer från kommunen, och Carl von Linné som också härstammar från området. Liknande beskrivningar uppkommer även i de andra två sägenhäften. Som läsare introduceras man till typiskt småländska steniga odlingslandskap, historia om människors vardagsliv, krig och spänningar mellan Sverige och Danmark, gamla fornlämningar från bronsåldern, och små röda gårdar och torp inbäddade i skog. Härmed omvandlas också det förgångna från bestämda historiska händelser och epoker till ett slags ”främmande land” (Lowenthal, 2015) där bronsålder och 1800-tal uppträder sida vid sida. Både historia och kultur har blivit en form av handelsvaror för att attrahera turister, och kulturarv är ett stort hjälpmedel för att marknadsföra plats, historia och kultur. I och med att turismen är en väldigt stor industri påverkas även många olika aktörer runt omkring det som klassas som en turistmagnet, exempelvis hotell, butiker, restauranger osv. (O’dell, 1999). Sagobygden blir i denna mening ett sätt att framhäva och visa regionen utåt, att skapa värden som gör att platsen besöks och att därmed skapa förutsättningar för en attraktiv region på många plan, exempelvis ekonomiskt och socialt. Genom platsmarknadsföring framhäver man dels kulturarvet och i samband med det även andra sevärdheter i kommunerna, varför det är värt att komma på ett besök. I samband med till exempel evenemang som berättarfestivalen får tillresta besökare även tillgång till enkel information om exempelvis närliggande restauranger etc. (broschyr, program för berättarfestivalen 2017) och information om vad Sagobygden har att erbjuda finns att tillgå på bland annat kommunernas turistbyråer. Det syns tydligt att det finns en marknadsföring anpassad för turism. Men det syns även, som visas i figur 1, en annan riktning som anpassar sig efter de som bor i bygden, exempelvis framhävandet av det viktiga i att bevara och minnas den lokala historien, verksamheter som riktar sig mot skolverksamhet osv.

Utomstående aktörers användning av berättande

Det är inte bara Sagobygden som framhäver muntligt berättande i bygden, utan näringsliv har också till viss grad anammat att detta är berättandets och sagornas hemvist. Det finns flera exempel på samverkan mellan Sagobygden och omgivande näringsliv. Sagomuseet lyfter

själva fram omgivande näringsliv till besökare i samband med till exempel berättarfestivalen och diverse andra aktiviteter, samtidigt som enskilda näringsidkare tar egna initiativ till att införa muntligt berättande i sin verksamhet.

I dagsläget pågår ett projekt vars mål är ett nationalparksbildande i Åsnen, vilket är ett område som finns inom Alvestas och Tingsryds kommuner. Projektet drivs av Naturvårdsverket tillsammans med Länsstyrelsen i Kronobergs län (Åsnen Planerad Nationalpark, 2013). I och med att delar av området ligger inom Sagobygden har förslag kommit upp om att integrera berättande, sagor och sägner i skapandet av nationalparken. Vid mejlkontakt med ansvarig för Nationalpark Åsnen (2017-10-19) visar det sig att det bland annat planeras att integrera sagor och sägner med fakta och information om den omgivande naturen på olika sätt. I material från referensgruppsmöten angående planerandet av nationalparken från 2012 tas också kopplingen till Sagobygden upp på många sätt. Exempelvis tas kända sägner upp som är kopplade till platser inom nationalparksområdet, att det finns en rik berättartradition och att det kan ses som ett komplement för att skapa upplevelser. En av nationalparkens entréer kommer dessutom vara belägen vid Trollberget som också är en sägenplats (Material från referensgruppsmöten, 2012; Åsnen Planerad Nationalpark, 2013). Denna inkorporering av det immateriella kulturarvet i presentationen av nationalparken är också en form av platsmarknadsföring för att få människor att få upp ögonen för området.

Historiebrukande i Sagobygden

Sagobygdens kulturarv är en form av historiebruk där det läggs stor vikt på *mening*, *legitimitet* och *hantering av förändring*. Det är dessa tre aspekter som tillsammans skapar inflytelserik historia (Aronsson, 2004). I Sagobygden skapas en mening i att bevara och föra vidare det muntliga berättararvet till samtida och framtida generationer. Detta nämns tydligt i Sagobygdens målbild för verksamheten dvs. att värna om berättartraditioner, lyfta fram den muntliga berättartraditionen och sprida kunskap och en ökad medvetenhet om detta immateriella kulturarv (Sagobygden, u.å). Som diskuteras i teoriavsnittet finns det tre olika sätt att skapa och ge legitimitet. En av dessa aspekter är ”Min och Vår historia”. Det vill säga att det genom en gemensam historia skapas en gemensam identitet på grupp- liksom individnivå (Aronsson, 2004). Detta känns igen i Sagobygdens sätt att framställa sig själva och sitt arv.

Legitimiteten för Sagobygdens muntliga kulturarv framhävs och förklaras genom deras historia. Det är genom berättelserna om det historiska berättararvet, de personer som bar på en mängd olika berättelser, och de personer som samlade in och skrev ner dessa berättelser, som Sagobygdens legitimitet förankras i. Den hantering av förändring som sker utgår till stor del från att man framhäver beundransvärda personligheter som har använt sig av och därmed fört vidare det här arvet. Som ett sätt att hantera förändring talar man inom historiebruket om *"Förebilder i det förflutna inspirerar till efterföljd"* (Aronsson, 2004, 63) vilket tydligt kan ses inom Sagobygdens verksamhet. Aronssons beskrivning av den "antikvariska" historieanvändningen (2004), tycker jag mig se i fallet Sagobygden. Det finns en stolthet i berättararvet och den historia som finns runt det muntliga berättandet i bygden vilket gör att det finns en vilja att visa upp, bevara och samtidigt föra vidare en muntlig berättartradition i nya former. Dessa former syns bland annat genom exempelvis berättarfestivalen och användning av berättande i skolor. I och med att det i många fall associeras till sagor och sägner när det talas om denna bygd så skulle man kunna argumentera för att detta kulturarv har lyfts fram och fått en mycket mer framstående roll medan annan historia från platsen har fått ta ett steg tillbaka, den syns inte även om den finns där. Det har skett ett urval av vad som i bygden visas upp och förmedlas, och detta urval har fått träda fram och synliggjorts till förmån för andra historiska värden (Ronström 2008).

Hur kulturarvet förändras i praktikerna

I detta avsnitt kommer skillnaden mellan själva kulturarvet och den historia kulturarvet bygger på att diskuteras. Vidare kommer ett praktiskt exempel på hur nya användningsområden för Sagobygdens berättartradition skapas i nutid i form av publiceringen av en bok om stormen Gudrun. Diskussionen kommer även att handla om hur det muntliga berättararvet gestaltas i andra former än just muntligt berättande. Även hur kulturarvet stöps om och översätts och att det går att se en uppdelning av kulturarvet i två olika delar kommer att behandlas.

Vad som berättas med sagorna

Definitionen av sägner är berättelser som används för att förklara saker och ting, och tanken med att berätta en sägen är att åhörarna ska tro på den som om det vore verklighet (Institutet för språk och folkminnen, 2017). I denna verklighet ingår det vi känner som övernaturliga väsen och krafter som ett naturligt inslag. Sägner som berättas av Sagobygden berättas inte i avsikt att förklara ett fenomen, utan de berättas just för att de har berättats förut. Det är också det som Sagobygden trycker på när man presenteras för sägnen, d.v.s. den här berättelsen berättades på den här platsen förr, den och många andra sägner är en del av vår historia i den här bygden. Människor som idag läser och lyssnar på dessa sägner gör det inte för att förstå ett fenomen utan för att roas eller för att lära sig om lokal historia. Denna översättning är precis vad som sker vid produktion av kulturarv. Att bevara någonting förändrar och formar detta ting och vår syn på det. Det sker en meningsförändring i och med denna förändrade syn på det som ska bevaras oavsett om det sker med medvetenhet eller inte (Lowenthal, 2015). Historikern Hugh Trevor-Roper tar upp ett exempel på detta i boken *The Invention of Tradition* (1983) där han diskuterar uppkomsten av dagens traditionsenliga användning av kilt vid högtidliga tillfällen i Skottland, och kilten som symbol. Kilten som klädesplagg har funnits sedan långt tillbaka, men användningsområdet och dess utseende har skilt sig avsevärt från hur den ser ut och används idag. Det utseende som man förknippar kilten med idag uppfanns av en engelsman först efter att unionen mellan England och Skottland hade ägt rum 1707, och de olika tartanmönster som pryder dagens kiltar började förknippas med plagget ännu senare. Det var inte förrän under 1800-talet som kilten började uppträda som en slags nationalsymbol för Skottland. Synen på kilten har alltså under

denna tid förändrats från ett vardagsplagg till att idag vara starkt sammankopplad med Skottland som land. Ronström (2008) talar om förflyttningar i samband med produktion av kulturarv, med andra ord det sker en förändring av perspektiv, eller en översättning. Det sammanhang som det som nu är kulturarv tidigare har befunnit sig i förskjuts till bakgrunden till förmån för tillgänglighet för en ny tid, för nya platser och aktörer.

Berättelser om en storm

Stormen efter stormen är stormen inne i människan

-Göran Ljungberg

I och med att Sagobygden har etablerats som en kulturarvsinstitution i regionen påverkar den också sin omgivning. Krav ställs på att aktörerna runt denna institution måste agera i förhållande till det immateriella kulturarvet. Exempel på detta kan man se i samband med efterverkningarna av stormen Gudrun som härjade i januari år 2005. År 2006 släpptes boken *Stormen, berättelser från en katastrof* med Ola Hemström som redaktör. Boken är ett samarbete där bland annat Sagomuseet i Ljungby och Berättarnätet Kronoberg har medverkat i framställandet. Under mars 2005 spreds ett upprop av Sagomuseet i Ljungby och Kronobergs läns hembygdsförbund som uppmanade människor att skriva ner och berätta om sina minnen och upplevelser från stormen. I södra Småland var det många människor som påverkades både under tiden stormen härjade och långt efter att den var över. Av de många berättelser som skickades in presenteras ett antal av dem i boken i form av berättelser både från före, under och efter stormens framfart. Resterande berättelser finns att upptäcka i Kronobergsarkivet i Växjö (Hemström, 2006).

I boken beskrivs saker som hur det kändes när träd fälldes runt omkring en på grund av den starka vinden, utmaningarna för så många människor som fick klara sig utan el och fast telefonnät långt efter att stormen hade lagt sig, och den maktlöshet man som skogsägare kände när man har förlorat stora delar av den skog man har levt med och förlitat sig på under generationer. Människor har känt ett behov av att skriva ner sina berättelser och visa dem för andra, Sagobygden har uppmanat att berätta nutidens berättelser för att reflektera över en händelse som har påverkar bygden enormt.

Det producerade kulturarvet kommer att representera en bestämd tidsperiod i vår historia, samtidigt som kulturarvet också hela tiden kommer

att påverka vår nutid (Ronström, 2008). Jag upplever att det är precis en sådan process som har skett i och med produktionen av denna bok om stormen Gudrun. Här har man med grund i det muntliga berättarvet funnit inspiration till att ge uttryck för de känslor som har uppstått när något i detta nu har påverkat människors vardag något enormt. Det har funnits ett behov av att agera utåt, att bearbeta dessa händelser och då har berättandet, som anses vara historiskt starkt kopplat till denna bygd, varit ett bra verktyg för att göra detta. Det traditionella sättet som det muntliga berättandet har använts på har här applicerats på vår egen tid där berättande har kommit till uttryck i tryckt snarare än muntlig form. Aronsson (2009) tar upp att parallellt med de strukturella byråkratiska bestämmelserna om vad som ska räknas som kulturarv eller ej, existerar det processer som omskapar dessa företeelser. I och med detta kan det skapas nya vägar för kulturarv, bland annat lokala processer med medverkan från till exempel föreningsliv, kommuner och näringsliv. Samtidigt som man har den här fasta stabila grunden att stå på, den här historiekulturen som finns, kan andra användningsområden upptäckas och i och med det utvecklas nya idéer liksom det har gjorts med berättelserna om Gudrun. Denna form av historiebruk är ett exempel på hur man har använt sig av historiekulturen, och uttryckt sig med den för att kommunicera något som har haft en väldigt stor påverkan på samtiden.

Figur 5 - Del av trollträdet i Torpa som nu är en sägenplats i Ljungby kommun. Denna del bröts av under stormen Gudrun och finns nu att se på Sagomuseet.
Källa: egen bild

Hur Sagobygden gestaltar sitt kulturarv

Sagobygden lyfter fram att de vill bevara och värna om det *muntliga* berättandet. Men vid ett besök på till exempel sagomuseet eller ute på sägenplatserna i landskapet, eller i boken om stormen Gudrun är det inte i första hand muntliga berättelser som man möter. För att detta immateriella kulturarv ska kunna vara tillgängligt för allmänheten i princip dygnet runt har det behövt ta materiella former, och till stor del är de berättelser man möter i textform, nedskrivna på bland annat skyltar, i böcker, i mobilapplikationer osv. De gestaltningar som berättarformerna har är av stor betydelse, och för att berättelser ska kunna finnas kvar och upplevas måste de förmedlas på något sätt, till exempel genom text, genom muntligt berättande, film, teater m.m. Om de inte gestaltas på något sätt så finns de inte, de lever inte kvar. Det är vad vi gör med kulturarvet som får det att representera någonting. Det krävs att det visas upp för att det ska anses vara legitimt (Aronsson, 2004). Detta syns på Sagobygdens bevarande av det muntliga berättandet i och med att det muntliga berättandet till stor del gestaltas i andra former. Enligt

översättningsmodellen (Latour, 1998) är detta inte ovanligt, utan snarare en nödvändighet. Utan aktörer som använder sig av kulturarvet kommer det att stanna av, suddas ut.

Men vad gör dessa lösningar med förmedlingen av kulturarvet? Dagens gestaltungsformer, det vill säga hur sägnerna används och visas upp idag skiljer sig avsevärt från den historia som Sagobygden väljer att lyfta fram just som legitimerande för att de bör bevaras. I och med att de har valt att bevara det som historiskt sett har varit vanligt i bygden ändras formen för hur fenomenet visas upp, i detta fall sägenberättandet. I och med detta översätts också mottagandet av dessa sägner, det vill säga att dagens människor som besöker Sagobygden och tar del av berättelserna främst gör det för att det behagar dem, för att de finner nöje i det.

Kulturarvets översättningar

I samma stund som någonting, en företeelse, en tradition, eller en byggnad, klassificeras som ett kulturarv och bevaras med anledning av att det anses vara ett kulturarv kommer detta någonting att förändras (Ronström, 2008). Så sker även med det immateriella kulturarv som kallas Sagobygden.

Om man ser på Sagobygdens immateriella kulturarv utifrån översättningar går det att lägga märke till att kulturarvet har omformats och använts på olika sätt av olika aktörer. Berättarnätet Kronobergs görande med kulturarvet skiljer sig från exempelvis kommunernas görande, liksom kommunernas skiljer sig från besökarnas osv. Kulturarvet lever och frodas för att det finns aktörer som använder sig av det och det förändras beroende på i vilket sammanhang det används. Genom Sagobygdens verksamhet presenteras det som levande historia, och som ett lokalt arv som måste bevaras och föras vidare. Det framställs också som ett turistmål passande för många målgrupper, och i framställandet av denna bild ser vi olika förmedlare som, förutom Sagobygden, även bland annat turistbyråer, kommuner och resebolag. Här kan kulturarvet ses som en resurs för regionen, det används till att locka människor att besöka området. Besökarna själva använder sig av och ser på kulturarvet på ytterligare sätt, kanske som en rolig aktivitet för att roa hela familjen. Den immateriella muntliga berättartraditionen stöps även om i exempelvis olika kursverksamheter för skola och näringsliv, till att nu

också komma till användning i den snart nyöppnade nationalparken Ås-nen för att öka människors intresse för omgivande natur.

Här går det att se hur vad som Latour kallar "symbolen", vilket i detta fall är den muntliga berättartraditionen, ter sig olika beroende på hur den används, vilken aktivitet som sker runt omkring den. Det är de aktiviteter som sker med kulturarvet, och de aktörer som genom att skapa aktivitet runt kulturarvet får det att betyda något. Det krävs alltså inte bara att det historiskt sett har varit en bygd med en rik muntlig berättartradition för att det ska ske något med dess omgivning. Snarare är det tvärtom så att det är omgivningen som bestämmer om denna historia ska bli ihågkommen eller inte. Det är omgivande aktörers handlingar som gör historien, kulturarvet, synligt och levande. Det är också omgivningen som påverkar till att skapa utveckling och förändring kring kulturarvet.

Sagobygdens lokala kulturarv – två sidor

Det tycks finnas två olika sidor av det lokala kulturarvet som är synliga för mig som betraktare. För det första ser jag en del av kulturarvet som i materialiserad form visas upp för turister och lokalbefolkning. Inom Sagobygdens verksamhet finns den här påtagliga delen i form av sago-museum, sägenplatser, berättarfestival och böcker med nedskrivna sagor och sägner. De har översatt denna del av det immateriella kulturarvet till något som faktiskt går att ta och se på. För det andra syns också berättande som praktik och fortsättning av en levande tradition. Detta syns bland annat i Sagobygdens verksamhet med berättande i skolor, i äldreomsorgen och i näringslivet. Det syns inte minst i exemplet med boken med berättelser från stormen Gudrun där människor oberoende av Sagobygdens mål om en fortsatt levande berättartradition har känt ett behov av och en inspiration till att skriva ner och berätta sina egna minnen.

Själva kulturarvsbegreppet enligt Grundbergs (2002) definition handlade om det som vi idag minns eller vill minnas av vår historia. I fallet Sagobygden vill vi dels minnas de faktiska berättelser som berättades och skrevs ner då. Dels vill vi minnas själva berättarkulturen, att använda sig av berättande, själva praktiken att berätta.

3 Avslutning

I Landsbygdsprogrammet 2014-2020 finns listat sex olika prioriteringsområden, varav ett handlar om att skapa och gynna ekonomisk och social utveckling. Under detta prioriteringsområde har det definierats fokusområden, bland annat att fler arbetstillfällen ska skapas och att den lokala utvecklingen ska gynnas. Inom detta har det bland annat satsats på stödfunktioner gällande exempelvis investeringar rörande rekreation och turism samt utveckling av bland annat kulturmiljöer (Tillväxtverket, 2017). Kulturarv kan vara av vikt för att lyfta och främja regioner och skapa utveckling. Exempel på detta har funnits när det gäller Sagobygdens muntliga berättararv, bland annat gällande Sagobygdens nära koppling till besöksnäring. Kulturarvets egenskap att kunna vara en mervärdesskapare för regioner värdesätts också positivt genom att EU i år uppmärksammar det genom att utnämna år 2018 till Europaåret för kulturarv (Riksantikvarieämbetet, 2017). I fallet Sagobygden syns det också tydliga exempel på att kulturarvet är viktigt för skapandet av en attraktiv region.

I min frågeställning frågar jag *hur olika aktörer använder sig av det immateriella kulturarvet i Sagobygden*. Användandet av det muntliga berättararvet är en form av historiebrukande som presenteras på olika sätt för att skapa mening, legitimitet och för att hantera förändring. Det finns tre tydliga aktörsgrupper kopplade till Sagobygdens kulturarv och det är Berättarnätet Kronoberg, kommuner och besökare. Alla dessa aktörer har olika syften med användandet av kulturarvet, med andra ord gör de olika aktörsgrupperna olika översättningar av kulturarvet. Berättarnätet Kronoberg har ett mål att kunna bevara och lyfta fram det muntliga berättandet som ett immateriellt kulturarv i bygden, och detta speglar deras användande av kulturarvet. Med andra aktörsgrupper tillkommer också andra mål med framhävandet av det immateriella kulturarvet. I de tre sagokommunernas syfte ligger inte själva bevarandet av det muntliga berättandet till grund för att visa upp kulturarvet utan snarare för att främja bygden och regionen. Kulturarvet används här som en del av en platsmarknadsföring. Det finns också exempel på andra aktörsgrupper som har inkorporerat Sagobygdens berättararv i sina verksamheter, till exempel ansvariga för nationalpark Åsnen, och här finns också en förklaring till detta i att de vill marknadsföra sin plats. Sedan har vi besökare, och deras användning av kulturarvet är

främst en som en källa till nöje. De använder sig av det för sitt eget intresses skull, för att roas och för en källa till lärdomar och historia.

Jag ville i min frågeställning även undersöka *hur och med vilka medel det immateriella kulturarvet uttrycker sig i Sagobygden*. Denna diskussion är främst en diskussion om översättningar. Genom olika aktörers inverkan har kulturarvet översatts och åter översatts beroende på hur aktörerna har valt att handla runt kulturarvet, och beroende på hur kulturarvet har presenterats och därmed representerats. Sagobygdens muntliga berättartradition har uttrycksmässigt tagit två olika riktningar, dels har den materialiserats och dels har den spridit sig genom att berättande har börjat användas som praktik. Berättandet har gestaltats i materiella former, som museum och som sägenplatser. Men kulturarvet har också inspirerat till användning av berättande vilket har resulterat i exempelvis en bok om en storm vars avtryck kommer vara svårt att glömma. I inledningen skrev jag att kulturarv kan ses som en del av det förgångna, men att kulturarv även handlar om vad som sker i nuet. Sagobygdens bevarande av det immateriella kulturarvet har förändrat och format vår syn på det, och kommer antagligen fortsätta att forma och förändra så länge det används och så länge det görs saker med det.

Referenser

Skriftligt material

Aronsson, Peter (2012), Kulturarv och historiebruk, *Kulturaliseringens samhälle: problemorienterad kulturvetenskaplig forskning vid Tema Q 2002-2012: Tema Q jubileumssymposium 19-20 januari 2012*, Norrköping, Linköpings Universitet

Aronsson, Peter (2009), Svenskt historiebruk – nationellt och lokalt, *Kultursverige*, Linköping, Linköpings Universitet

Aronsson, Peter (2004), *Historiebruk – att använda det förflutna*, Lund, Studentlitteratur

Arvidsson, Ingrid (1998), *På upptäcktsfärd i Sagobygden – En sägenresa i Älmhults kommun*, Ljungby, Ljungby Sagomuseum

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012), Innehållsanalys, Bergström & Boréus (red.) *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund, Studentlitteratur

Grundberg, Jonas (2002), *Kulturarv, turism och regional utveckling*, Östersund, ETOUR

Gustavsson, Per (1998), *På upptäcktsfärd med sagobygden – En sägenresa i Alvesta kommun*, Ljungby, Ljungby Sagomuseum

Gustavsson, Per (2002), *På upptäcktsfärd i sagobygden – En sägenresa i Ljungby kommun*, Ljungby, Sagomuseet

Gustavsson, Per (2003), *På upptäcktsfärd i Sagobygden, Ett landskap minns sitt förflutna - Kronobergsboken 2003*, Kronobergs läns hembygdsförbund

Hansen, Kjell (2001), Johansson, Ella (red.), *Friluftsmuseet - Kulturen 2001*, En årsbok till medlemmarna av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige, Lund

Hansen, Kjell & Salomonsson, Karin (red.) (2001), *Fönster mot Europa – platser och identiteter*, Lund, Studentlitteratur

Hemström, Ola (red.) (2006), *Stormen - berättelser från en katastrof*, Stockholm, Carlsson Bokförlag

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur

Latour, Bruno (1998), *Artefaktens återkomst – Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*, Stockholm, Nerenius & Santérus

Ljungby Berättarfestival & Musik i Sagobygd, 2017, *Djupa stolta skog* [Broschyr], Ljungby, Sagobygden m.fl.

Lowenthal, David (2015), *The Past is a Foreign Country - Revisited*, Cambridge, University of Cambridge

O'dell, Tom (1999), Turism i upplevelsens tecken, O'dell (red.) *Nonstop! Turist i upplevelseindustrialismen*, Lund, Historiska Media

Ronström, Owe (2007), *Kulturarvspolitik – Visby. Från sliten småstad till medeltidsikon*, Stockholm, Carlsson Bokförlag

Sagomuseet & Sagobygden i Kronoberg, 2017, *Program Sommar/Höst 2017* [Broschyr], Ljungby, Sagomuseet

Svenska Unescorådet (u.å), *Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet* [Broschyr] , Stockholm

Syssner, Josefine (2010), Jonsson, Leif (red.), *Astrid Lindgrens världar i Vimmerby – en studie om kulturarv och samhällsutveckling*, Lund, Nordic Academic Press

Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2013), *Att fråga och att svara – samhällsvetenskaplig metod*, Malmö, Liber

Trevor-Ropner, Hugh (1983), Hobsbawn, Eric & Ranger, Terence (red.), *The invention of tradition*, Cambridge, University of Cambridge

Webbaserat material

Institutet för Språk och Folkminnen (2017), Hämtad: 2017-12-06
URL: <http://www.sprakochfolkminnen.se/om-oss/for-dig-i-skolan/arkivvaskan/sagor-och-sagner.html>

Material för 2012 års referensgruppsmöten (2012), Hämtad: 2018-01-05

URL: http://www.lansstyrelsen.se/kronoberg/SiteCollection-Documents/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/Planerad%20National-park%20%C3%85snen/material_referensgruppmote_2012.pdf

Riksantikvarieämbetet (2017), Hämtad: 2017-12-07

URL: <https://www.raa.se/kulturarv/definition-av-kulturarv-och-kulturmiljo/>

Riksantikvarieämbetet (2017), Hämtad: 2018-01-05

URL: <https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/europaaret-for-kulturarv-2018/>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/muntligt-berattande-0/forgrundsgestalter>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/om-oss/berattarnatet-kronoberg>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/muntligt-berattande-0/mickelpriiset>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/verksamhet/skattjakt-i-sagobygden-geocaching>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/om-oss/berattarnatet-kronoberg-har-blivit-unesco-ackrediterad>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/om-oss/sagobygden-nominerad-till-unescos-register>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-11-10

URL: <http://www.sagobygden.se/verksamhet/berattande-pa-aldreboende>

Sagobygden (u.å), Hämtad: 2017-12-04

URL: <http://www.sagobygden.se/sagomuseet-i-ljungby/vi-har-gjort-museet>

Svenska Akademiens Ordbok (2017), Hämtad: 2018-01-05

URL: https://www.saob.se/artikel/?seek=kultur-arv&pz=1#U_K3133_38207

Svenska Uneskorådet (2017), Hämtad: 2017-12-12

URL: <http://www.unesco.se/om-oss/unesco/>

Svenska Uneskorådet (2017), Hämtad: 2017-12-12

URL: <http://www.unesco.se/kultur/unescos-konvention-om-det-immateriella-kulturarvet/>

Svenska Uneskorådet (2017), Hämtad: 2017-12-12

URL: <http://www.unesco.se/kultur/varldsarv/>

Tillväxtverket (2017), *Tillväxtverkets handlingsplan för landsbygdsprogrammet 2014-2020*, Hämtad: 2018-01-15

URL: <https://tillvaxtverket.se/download/18.7b7e64c61574b589ff03dd7e/1475514590156/Tillv%C3%A4xtverket%20Handlingsplan%20f%C3%B6r%20landsbygdsprogrammet%202014-2020.pdf>

Åsnen Planerad Nationalpark (2013), Hämtad: 2017-12-23

URL: <http://nationalparkasnen.se/>

Intervjuer och observationer

Egna observationer, 17-20/10-2017

Anonyma källor, personlig kommunikation, 17-20/10-2017

Representant, Nationalpark Åsnen, personlig kommunikation, 2017-10-19

Representant, Sagobygden, personlig kommunikation, 2017-10-19

Ljungby turistbyrå, personlig kommunikation, 2017-10-19